

QUAN ĐIỂM CỦA CÁC NƯỚC ĐỒNG MINH VỀ VẤN ĐỀ CHIA CẮT NƯỚC ĐỨC

TS. Phạm Ngọc Tân
Trường Đại học Vinh

Chính sách của các nước Đồng minh về vấn đề Đức được thảo luận tại Hội nghị Bộ trưởng Ngoại giao ở Mátxcova tháng 10/1943, tại các Hội nghị Nguyên thủ ba cường quốc Anh, Mỹ, Liên Xô ở Têhêran, Ianta, Pôtxdam và cả trong những cuộc trao đổi thư từ thông qua các cơ quan ngoại giao trong thời gian Chiến tranh thế giới thứ Hai. Trong đó, các vấn đề liên quan đến cuộc chiến tranh được giải quyết trên tinh thần thẳng thắn với nguyên tắc cân bằng quyền lợi các bên tham gia. Tuy nhiên, đã xuất hiện những bất đồng trên một số vấn đề không chỉ giữa Liên Xô với Anh, Mỹ mà cả giữa Anh và Mỹ.

Số phận nước Đức sau chiến tranh với câu hỏi: Đức sẽ là một quốc gia thống nhất hay cần thiết phải chia xẻ nó thành nhiều quốc gia nhỏ, là một trong những vấn đề phức tạp nhất được thảo luận từ năm 1943 – khi cuộc Chiến tranh thế giới thứ Hai đang diễn ra ác liệt.

Mỹ và Anh là hai nước đầu tiên đưa ra vấn đề cần chia cắt nước Đức. Giới cầm quyền Mỹ cho rằng cần thủ tiêu Đức như là lò lửa thường xuyên của các cuộc chiến tranh thế giới và là kẻ đối địch với Mỹ trên trường quốc tế. Còn chính phủ Anh đứng đầu là

Socsin không chỉ chia xẻ quan điểm này mà còn muốn sắp xếp lại bản đồ châu Âu cho phù hợp với quyền lợi của mình bằng cách thành lập một Liên hiệp Châu Âu do Anh lãnh đạo.

Socsin - Thủ tướng Anh, đã thể hiện ý đồ chia xẻ Đức trong cuộc nói chuyện với Đại sứ Liên Xô tại Anh vào tháng 11/1941 và một lần khác vào đầu tháng 12/1941 tại Luân Đôn. Ông ta cũng đưa vấn đề này ra trong cuộc hội đàm với Tổng thống Mỹ F. Rudoven ở Oasinhton vào tháng 12/1941. Ở Anh, tư tưởng chia xẻ Đức, nhằm hạ nước Đức xuống một cường quốc hạng hai đã được sự ủng hộ của Chính phủ và Quốc hội. Trong năm 1942, chính phủ Anh đã thành lập Ủy ban Nghiên cứu vấn đề chia cắt Đức thuộc Bộ Ngoại giao, đứng đầu là cố vấn luật pháp U. Mankin. Ngoài ra, Ủy ban của Chính phủ về Kế hoạch kinh tế và công nghiệp do M. Rôbécxon đứng đầu cũng nghiên cứu vấn đề này. Hè năm 1943, Phó Thủ tướng Anh K. Etli được giao trách nhiệm chuẩn bị kế hoạch quan hệ với Đức sau khi Đức đầu hàng.

Nếu ở Anh có sự thống nhất cao quan điểm chia cắt Đức, thì ở Mỹ, đây là vấn đề gây bất đồng lớn trong nội các Rudoven.

Tháng giêng năm 1942, theo lệnh của F.Rudoven. "Ủy ban cố vấn về vấn đề sau chiến tranh" được thành lập với sự tham gia của các chuyên gia cao cấp Bộ Ngoại giao, Bộ Quốc phòng và Bộ Tài chính Mỹ. Trong quá trình thảo luận vấn đề Đức đã xuất hiện 2 quan điểm:

- *Quan điểm 1:* Đề nghị chia cắt Đức. Những người ủng hộ quan điểm này cho rằng chỉ có bằng những biện pháp kiên quyết như thủ tiêu tiềm lực công nghiệp và phân chia nước Đức mới ngăn chặn được các cuộc chiến tranh xâm lược của Đức trong tương lai.

- *Quan điểm 2:* Đề nghị giữ nước Đức thống nhất, chỉ cần giải giáp quân đội Đức và thiết lập sự kiểm soát quốc tế ở Đức.

Tại hội nghị của Bộ Ngoại giao Mỹ cuối tháng 1/1943 dưới sự chủ tọa của Thứ trưởng X. Uenlex, kế hoạch chia xẻ Đức thành 3 quốc gia ở ba vùng đã được nhất trí cao. Đó là:

- Vùng Tây bắc với 26 triệu dân;
- Vùng Nam với 23 triệu dân;
- Vùng Đông Bắc với 18 triệu dân.

Hội nghị đã thảo luận những tiêu chí làm cơ sở cho sự phân chia biên giới: theo chính trị, kinh tế, lịch sử, địa lý, hay tôn giáo.

Tháng 3/1943, tại Oasinhton, trong cuộc gặp gỡ giữa F.Rudoven và Bộ trưởng Ngoại giao Anh A. Eden, vấn đề chia cắt Đức là một trong những nội dung trao đổi chủ yếu.

Rudoven và Eden đã đi đến kết luận về sự cần thiết phải chia xẻ Đức, trước hết là tách phần Phổ ra khỏi Đức. Tổng thống Mỹ còn nhấn mạnh đến việc ủng hộ lực lượng đối lập Đức, coi đó là nhiệm vụ quan trọng của vấn đề chia cắt Đức. Đến cuối tháng 7/1943, Bộ Ngoại giao Mỹ đã chuẩn bị xong tập tài liệu dày 55 trang với nhan đề "N24 - Đức - Sự chia cắt", trong đó trình bày những luận cứ và các phương pháp khác nhau của sự chia cắt nước Đức. Nhưng trong phần kết luận của tài liệu không đề cập đến việc ủng hộ hay chống lại việc chia cắt mà chỉ viết rằng Bộ Ngoại giao Mỹ đứng đầu là K.Hell không nhất trí với quan điểm chia cắt nước Đức.

Tổng thống F.Rudoven và Bộ trưởng Tài chính Mỹ H.Morgentau là những người ủng hộ tư tưởng chia cắt Đức. Hè năm 1944, Morgentau đã vạch xong kế hoạch giải quyết vấn đề Đức. Theo kế hoạch này, nước Đức sẽ bị thủ tiêu nền công nghiệp nặng và bị biến thành một nước nông nghiệp. Cùng với việc cắt của Đức hàng loạt đất đai dọc biên giới để sáp nhập vào Pháp và Ba Lan, phần đất còn lại của Đức sẽ chia thành hai quốc gia: Nam Đức và Bắc Đức. Ngoài ra, vùng Rúa và phụ cận, vùng kênh Kin và phía Bắc sẽ đặt dưới sự kiểm soát của quốc tế.

Trong những năm 1943 -1944, Bộ Ngoại giao Mỹ đã thành lập Ủy ban nghiên cứu vấn đề Đức. Ủy ban này đã tiến hành nhiều cuộc thảo luận dưới sự chỉ đạo của Thứ trưởng X. Xtettiniuc. Trong bản tổng kết các cuộc thảo luận dài 50 trang do Bộ trưởng Ngoại giao K. Hell viết thể hiện sự

không nhất trí về kế hoạch chia cắt Đức. Xtimxon- Bộ trưởng Quốc phòng Mỹ cũng ủng hộ quan điểm này. Cuộc tranh luận giữa hai quan điểm đặc biệt gay gắt sau khi kế hoạch chia cắt Đức của Morgentau được đưa ra. Nội các Rudoven xảy ra bất đồng nghiêm trọng.

Có một giai đoạn dường như quan điểm của Morgentau đã thắng thế. Trong cuộc gặp gỡ Rudoven và Sốcsin, bản kế hoạch của Morgentau được hai nguyên thủ chăm chú lắng nghe và được nhận xét là "tốt".

Nhưng Hell và Xtimxon vẫn không chịu ủng hộ kế hoạch chia cắt Đức. Nội các Rudoven chia rẽ. Hai vị bộ trưởng đã tìm cách thuyết phục Rudoven từ chối ủng hộ kế hoạch. Sự bất đồng ý kiến về số phận tương lai của Đức trong nội các đã được thảo luận rộng rãi trong giới báo chí và Quốc hội Mỹ. Rudoven cố gắng làm dịu tình hình này để chuẩn bị cho kỳ bầu cử Tổng thống sắp tới mà ông lại một lần nữa là ứng cử viên. Cuộc đấu tranh này còn tiếp diễn đến khi nước Đức đầu hàng vô điều kiện.

Tại Hội nghị Ngoại trưởng ba cường quốc ở Mátxcova tháng 10/1943, vấn đề chia cắt nước Đức đã được thảo luận. Lập trường của Bộ trưởng Ngoại giao Anh Eden rất cứng rắn. Ông tuyên bố: "Chúng tôi muốn chia xẻ nước Đức thành những quốc gia riêng lẻ và tách Phổ ra khỏi Đức. Chúng tôi muốn khuyến khích phong trào đối lập ở Đức và dành cho nó vị trí xứng đáng sau

chiến tranh"¹. Về phần mình, Bộ trưởng Ngoại giao Mỹ K.Hell tuyên bố: "Trong giới lãnh đạo cao cấp của chúng tôi có hình thành ý tưởng chia cắt Đức, nhưng vấn đề này cần tiếp tục nghiên cứu". (Khi nói đến giới lãnh đạo cao cấp, Hell muốn ám chỉ đến Rudoven và Morgentau). Phía Liên Xô cũng tuyên bố rằng vấn đề này cần phải tiếp tục nghiên cứu.

Tại Hội nghị Nguyên thủ ba cường quốc ở Têhêran (Iran) từ ngày 28/11 đến 01/12/1943, Mỹ chính thức đưa ra bản kế hoạch chia cắt Đức thành 5 quốc gia. Khi trả lời về thời gian ra đời của kế hoạch này, Tổng thống Rudoven đã nói rằng nó được soạn thảo 2 tháng trước. Theo đó, nước Đức sẽ bị chia xẻ thành 5 quốc gia độc lập:

1. Phổ (thu hẹp lãnh thổ);
2. Vùng Hannôven và những vùng thuộc Tây Bắc Đức;
3. Vùng Xácxônhi và Lepdích;
4. Tỉnh Hexxen, Đarsmát, Kaxxen và những vùng nằm phía Nam sông Ranh;
5. Bavaria, Baden, Vuytenbuốc.

Ngoài ra, còn tách vùng kênh Kin và Hãmbuốc đặt dưới sự uỷ trị của Hội Quốc liên hay 4 cường quốc Anh, Mỹ, Pháp, Liên Xô, vùng Rua và Xaar đặt dưới sự uỷ trị của Hội Quốc liên hay châu Âu.

Tại Hội nghị, Sốcsin cho rằng cần gắn vấn đề chia cắt Đức với việc thành lập "Liên hiệp Châu Âu". Theo kế hoạch của Anh, các

¹ Tuyên tập tư liệu. Mátxcova, tr. 181-182 (tiếng Nga).

tỉnh phía nam Đức là Bavaria, Baden, Vuytembuốc, Palatin cùng với vùng đất từ Xaar đến Xácxônhi sẽ tách khỏi Đức để nhập vào một quốc gia mới - Liên bang Đunai.

I.V. Xtalin bác bỏ kế hoạch thành lập "Liên hiệp Châu Âu" và hướng Hội nghị đến việc thảo luận những hậu quả khó lường khi Đức bị chia cắt. Ông khẳng định: "Không có trở ngại nào có thể gạt bỏ khả năng thống nhất Đức"².

Do bất đồng ý kiến, Hội nghị quyết định chuyển vấn đề này cho Ủy ban Tư vấn Châu Âu (EKK) xem xét³.

Ủy ban tư vấn Châu Âu chính thức làm việc từ tháng 12/1943 và đã soạn 12 dự thảo những hiệp định quan trọng của Đồng minh, trong đó có văn bản về những chính sách cơ bản của Đồng minh trong quan hệ với Đức sau khi đầu hàng và trình tự quản lý nước Đức sau chiến tranh. Tất cả các dự thảo này đều được các chính phủ Đồng minh thông qua và là cơ sở hợp tác giữa các nước Đồng minh trong tương lai.

Trong các cuộc thảo luận về vấn đề Đức ở Ủy ban tư vấn Châu Âu, đại diện Anh đã yêu cầu đưa vấn đề chia cắt nước Đức thành nội dung quan trọng của chương trình nghị

sự. Tại phiên họp thứ 2, ngày 27/01/1944, phía Anh đề nghị thành lập Ủy ban chia cắt nước Đức và đưa ra dự thảo chương trình làm việc của Ủy ban này với nhan đề: "Tình hình công việc của Ủy ban chia cắt Đức", trong đó đề nghị:

1. *Thông qua quyết định về việc chia cắt Đức.* Trong đó cần xem xét:

- Những cơ sở để chia cắt Đức;
- Thời gian tiến hành chia cắt;
- Những biện pháp cần thiết để ngăn chặn sự thống nhất của những quốc gia mới;
- Tác động của sự chia cắt Đức đối với Hội Quốc liên.

2. *Xem xét vấn đề chia cắt nước Đức trên quan điểm chính trị, quân sự, kinh tế⁴.*

Đại diện Liên Xô, F.T. Guxép, xuất phát từ quan điểm của chính phủ Liên Xô, đã không tham gia thảo luận vấn đề này. Còn đại diện Mỹ, ông D.G.Vainant đã thông báo về Bộ Ngoại giao Mỹ rằng: Chính phủ Liên Xô và ông ta (tức D.G.Vainant) từ chối thảo luận vấn đề này vì "không sẵn sàng để thảo luận nó". Sau phiên họp này, dự thảo này của Anh không được đưa ra thảo luận ở Ủy ban tư vấn Châu Âu nữa.

Tại Hội nghị các Bộ trưởng Ngoại giao ở Matxcova tháng 10/1943, đại diện Liên Xô nhận xét rằng, chính phủ Liên Xô đã "chậm chân" trong nghiên cứu vấn đề chia cắt Đức, nhưng điều đó không có nghĩa rằng các nhà

² Nt. tr. 165.

³ Ủy ban này được thành lập theo quyết định của Hội nghị Bộ trưởng Ngoại giao Anh, Mỹ, Liên Xô tại Matxcova tháng 10/1943. P.T.Guxép - Đại sứ Liên Xô tại Anh, D.G.Vainant - Đại sứ Mỹ ở Anh và U.Xter - Phó Thủ tướng Anh đứng đầu các phái đoàn tham gia Ủy ban này.

⁴ Tạp chí Đời sống quốc tế, 1970, số 7, tr. 126-127 (tiếng Nga).

lãnh đạo Liên Xô cho đến lúc này còn chưa xác định những nguyên tắc giải quyết vấn đề Đức. Những nguyên tắc đó đã hình thành và thể hiện trong bản báo cáo ngày 6/11/1942, nhân kỷ niệm lần thứ 25 Cách mạng tháng Mười Nga, trong đó nói rằng: "*Liên Xô không có nhiệm vụ thu tiêu nước Đức nhưng tiêu diệt nhà nước Hítler thì có thể và cần thiết. Nhiệm vụ đầu tiên của chúng ta là tiêu diệt nhà nước phát xít và những kẻ đề xướng ra nó*"⁵. Trong mệnh lệnh của Hội đồng Dân ủy Quốc phòng nhân kỷ niệm ngày thành lập Hồng quân ngày 23/2/1943 có viết: "Kinh nghiệm lịch sử nói rằng: bè lũ Hítler đã đến và sẽ phải ra đi, còn nhân dân Đức, nước Đức thì còn lại" và "Liên Xô không có kế hoạch chia cắt Đức"⁶. Về sau này, đại diện Liên Xô ở Ủy ban tư vấn Châu Âu có viết: "Chính phủ Liên Xô không chia sẻ với Đồng minh những đề nghị chia cắt Đức"⁷.

Tại Hội nghị Nguyên thủ ba cường quốc ở Ianta (Krum, Liên Xô) từ ngày 4 đến 11/2/1945, kế hoạch quân sự để đập tan hoàn toàn nước Đức phát xít và những nguyên tắc cơ bản để tổ chức thế giới sau chiến tranh đã được vạch ra. Những người đứng đầu ba cường quốc tuyên bố rằng mục đích của

Đồng minh là tiêu diệt chủ nghĩa quân phiệt và phát xít Đức, tạo ra những nhân tố để bảo đảm rằng nước Đức sẽ không còn là nguy cơ đe dọa hoà bình thế giới. Tại Hội nghị này, đoàn đại biểu Liên Xô tuyên bố muốn biết ý định của Mỹ, Anh trong vấn đề chia cắt nước Đức. Rudoven và Socsin đã cùng nhau khẳng định ý kiến của mình về vấn đề chia cắt Đức, nhưng trong cách trả lời của họ, nhất là trong bài phát biểu dài dòng của Socsin, chúng tỏ lập trường của họ đã có sự thay đổi. Nó không còn rõ ràng, dứt khoát như tại Hội nghị Têhêran.

Sự thay đổi lập trường Anh, Mỹ được giải thích trước hết do trước Hội nghị Ianta, nhiều thành viên chính phủ các nước này và công luận lên tiếng đòi giữ sự thống nhất và không cần thiết phải chia xẻ nước Đức. Điều đó đã tác động đến đường lối của Chính phủ. Những người có quan điểm này cho rằng một nước Đức thống nhất sau chiến tranh dưới sự kiểm soát của Anh, Mỹ sẽ có lợi hơn vì có thể biến nó thành tiền đồn chống phong trào cách mạng và làm thay đổi tương quan lực lượng ở châu Âu.

Tuy vậy, Hội nghị Ianta đã thông qua biên bản có ghi ở phần III: *Chính phủ Anh, Mỹ, Liên Xô cho rằng những điều kiện để buộc nước Đức phát xít phải đầu hàng cần có sự thay đổi và ba cường quốc dành cho mình quyền tối cao trong quan hệ với Đức. Chính quyền mới ở Đức do ba cường quốc cai quản sẽ giải giáp hoàn toàn quân đội*

⁵ Chính sách đối ngoại của Liên Xô trong thời kỳ Chiến tranh thế giới Hai (1941 - 1945), Matxeova, 1946, tr. 70.

⁶ Lịch sử chính sách đối ngoại của Liên Xô. A.A.Grômucô (Chú biên), Tập I, Matxeova, 1981, tr. 126.

⁷ Tạp chí Dời sống quốc tế, 1980, số 4, tr. 126 (tiếng Nga).

*Đức, phi quân sự hoá và chia cắt nước Đức, đó là những gì cần thiết để gìn giữ hoà bình và an ninh cho tương lai*⁸. Hội nghị quyết định thành lập tiểu ban do Bộ trưởng Ngoại giao Anh K.Eden làm chủ tịch để nghiên cứu những thủ tục chia cắt Đức.

Ngày 9/3/1945, đại diện Anh trao cho Guxép - Trưởng đoàn Liên Xô tại Ủy ban tư vấn Châu Âu, bản dự thảo chia cắt Đức, trong đó vạch ra kế hoạch chia cắt Đức thành bao nhiêu phần, biên giới giữa các phần và thời điểm tiến hành chia cắt.

Ngày 26/3/1945, trong thư trả lời của Trưởng đoàn Liên Xô gửi Phái đoàn Anh đã viết: "*Chính phủ Liên Xô hiểu quyết định của Hội nghị Ianta về kế hoạch chia cắt không phải là kế hoạch bắt buộc mà là khả năng có thể để ép Đức với mục đích giữ gìn an ninh ở Đức nếu những biện pháp khác không đủ*"⁹. Đại diện Mỹ ở Ủy ban tư vấn Châu Âu trong báo cáo mật gửi Bộ trưởng Ngoại giao Mỹ đã thông báo nội dung bức thư của đại diện Liên Xô và cho rằng cần thiết phải xem xét lại vấn đề chia cắt Đức. Báo cáo này đã đến tay Rudoven và Oasinhton đã lệnh cho Vainan - đại diện Mỹ, cần tiếp tục nghiên cứu vấn đề chia cắt Đức nhưng trì hoãn giải quyết nó.

Ngày 9/5/1945, trong lời kêu gọi nhân ngày Chiến thắng phát xít, chính phủ Liên Xô đã thể hiện rõ ràng quan điểm về chia cắt nước Đức khi tuyên bố: "*Liên Xô giành chiến thắng oanh liệt không phải để chia cắt hay tiêu diệt nước Đức*"¹⁰.

Mỹ và Anh coi tuyên bố này như là sự bác bỏ hoàn toàn của Liên Xô về việc thảo luận vấn đề chia cắt Đức.

Trong "Tuyên bố về sự thất bại của Đức" được ký bởi các tổng tư lệnh quân đội Liên Xô, Mỹ, Anh và Pháp đã không nhắc đến khả năng chia cắt Đức.

Như vậy, từ cuối năm 1941, khi cuộc chiến tranh xâm lược Liên Xô của phát xít Đức chỉ mới tròn 5 tháng, giới cầm quyền Anh, Mỹ đã vạch ra kế hoạch chia xẻ Đức sau chiến tranh nhằm phục vụ cho chiến lược tương lai của mình. Chỉ có Liên Xô trước sau như một vẫn chủ trương không chia xẻ Đức, giữ nước Đức với tư cách là quốc gia thống nhất và giải quyết hợp lý vấn đề Đức trên tinh thần dân chủ. Liên Xô không chỉ đóng vai trò quyết định trong việc tiêu diệt nhà nước phát xít mà còn tích cực ủng hộ tư tưởng xây dựng một nước Đức mới hòa bình, thống nhất và dân chủ sau chiến tranh.

¹⁰ I.V. Xtalin: *Chiến tranh vệ quốc vĩ đại của Liên Xô*, Matxcova, 1946, tr. 347.

⁸ *Lịch sử đối ngoại Liên Xô*, tập 4, Matxcova, 1975, tr. 563.

⁹ *Nh*, tr. 564.